

**РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ: ЗОРІНА Ю. В. НАЗИВНИЙ
ТЕМИ І НАЗИВНИЙ УЯВЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ
СЕГМЕНТОВАНИХ КОНСТРУКЦІЙ ПОЕТИЧНОГО
І ПУБЛІЦИСТИЧНОГО ТЕКСТІВ. МОНОГРАФІЯ,
ВІННИЦЯ, 2021, 212 с.**

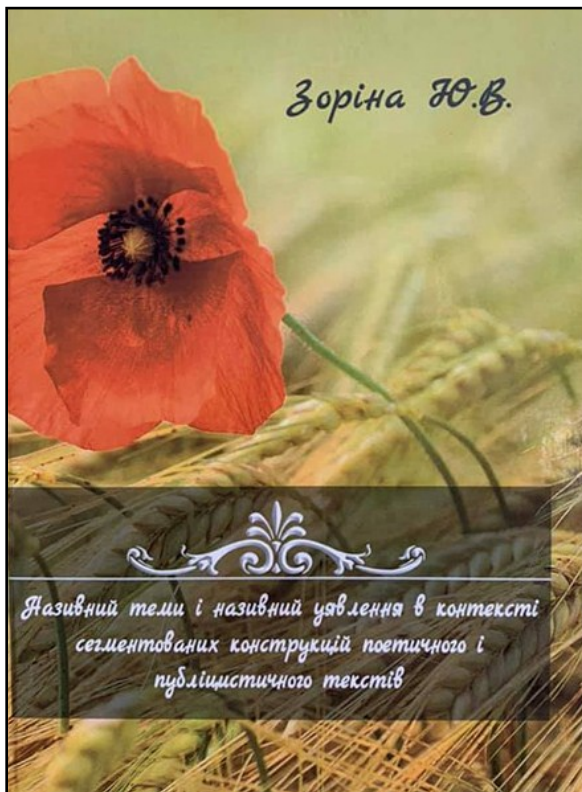
Олена КУЛЬБАБСЬКА,

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, Чернівці, olena.k@i.ua

**REVIEW OF MONOGRAPH: ZORINA J. V. NOMINATIVE
OF THEME AND NOMINATIVE OF CONCEPT IN
THE CONTEXT OF SEGMENTED CONSTRUCTIONS
OF POETIC AND JOURNALISTIC TEXTS. MONOGRAPH,
VINNITSA, 2021, 212 p.**

Olena KULBABSKA,

Yuriy Fed'kovich Chernivtsi National University,
ORCID ID: 0000-0002-1858-9269; Researcher ID: C-2286-2017

У сучасних лінгвістичних дослідженнях текст постає не лише як змістова, структурно-семантична чи інтонаційна цілісність, але й як особлива когнітивно-мовленнєва площина, у якій відображено авторські інтенції, національну маркованість лексичних і фраземних засобів, як також способів сполучення слова зі словом, речення з реченням, унаслідок чого створюються особливі художні конотації та експресивність, неповторна “мовна картина світу” автора.

Нові напрями мовознавства – антропоцентризм, когнітивізм і функціоналізм – актуалізують важливість дослідження експресії мовних засобів (Ш. Баллі, С. Богдан, В. Виноградов, Н. Гуйванюк, А. Загнітко,

С. Єрмоленко, В. Калашник, І. Ковтунова, В. Кононенко, Н. Сологуб, А. Поповський, Л. Ставицька та ін.). У цьому аспекті питання про синтаксичні експресивні засоби безпосередньо пов’язане з поняттям про стилістичні фігури (або специфічні “фігури думки”, за констатацією давньогрецьких філологів), що уявляють особливу емоційність та естетику, різні аспекти мовної творчості, відтворюють текстові смисли, рольову участь окремих компонентів різностильових творів і їхню інформативну значущість. Яке місце в багатому арсеналі стилістичних фігур української мови посідають сегментовані конструкції з називним теми та називним уявленням? Чи можна виокремити їх найпродуктивніші типи й установити внутрішньотекстовий і міжстильовий статус? Розв’язати ці та інші *актуальні питання* поставила собі за мету Юлія Зоріна, авторка ґрунтовного монографічного дослідження, присвяченого проблемам експресивного синтаксису.

Мовознавиця обрала за *предмет наукового аналізу* конструкції називного теми й називного уявлення, лексико-семантичний, структурно-семантичний та інтонаційний профіль яких стає зрозумілим і очевидним лише в контексті певного твору. *Новаторською* є зроблена в книзі спроба на широкому фактичному матеріалі (загальна картотека налічує близько 5000 синтаксичних одиниць та їхніх структурних і функційних реалізацій) комплексно дослідити зазначені вище аналітичні конструкції у формально-синтаксичному й семантико-синтаксичному аспектах, а також установити їхню роль у комунікативній будові висловлення, звернувши увагу на актуальне членування, порядок слів, особливості інтонування, прагматику.

Монографія логічно структурована й охоплює такі частини: “Перелік умовних скорочень”, “Вступ”, три основні розділи, “Висновки”, “Літературу” (268 позицій, із них 15 – неслов’янськими мовами), “Список використаних джерел” (61 найменування) і вартісні “Додатки”, у яких за допомогою діаграм і квантитативних характеристик унаочнено структурні характеристики конструкцій із називним уявленням та з

інформаційним топіком; засоби вираження сегмента конструкцій із називним уявленням й із інформаційним топіком, використання сегментованих конструкцій із публіцистичним номінативом у газетних жанрах, уживання сегментованих конструкцій із називним уявленням в газетних жанрах.

У вступній частині вмотивовано актуальність теми, визначено об'єкт і предмет дослідження, встановлено наукову новизну дослідження, теоретичне та практичне значення одержаних результатів. Імпонує те, що Юлія Валеріївна акцентувала особливу увагу на розмовності й поетичності (експресивності) – тих двох відтінках стилістичної семантики, що притаманні варіантним синтаксичним утворенням, до яких належать називний теми й називний уявлення. Такий підхід переконує в тому, що дослідниця вдало обрала *матеріал дослідження*: не лише поетичні тексти, а й публіцистичні, оскільки “Сучасна демократизація, лібералізація, колоквіалізація розмовного мовлення істотно впливає на художньо-виражальні можливості поетичного та публіцистичного мовлення, посилює тенденції розчленування цілісних лінійних структур, активізує різного зразка відцентрові процеси у внутрішньореченнєвій та внутрішньотекстовій будові, набуваючи подекуди статусу стилетвірних елементів. З'ясування усього спектру питань є значущим для розкриття напрямів розвитку динамічного синтаксису української мови, встановлення специфіки міжстильової взаємодії”¹.

Перший розділ – “Теоретико-методологічні засади дослідження конструкцій з називним уявленням й називним теми в контексті сегментованих конструкцій” – є концептуальним у рецензованому виданні, оскільки в ньому Ю. В. Зорина оприявнює метамову дослідження, що охоплює такі ключові поняття: “*експресивний синтаксис*” (розділ граматики, що вивчає конструкції з послабленим показником синтагматичного зв'язку), “*синтаксична експресія*” (це, в авторському витлумаченні, спеціальний прийом писемного художнього тексту, розрахований на особливу силу, яка впливає на мовця і виражається певним набором експресивних конструкцій), “*сегментація*” (спосіб реалізації структур експресивного синтаксису), “*сегментована конструкція*” (синтаксичне утворення, що складається з двох частин: сегмента й основної, або базової, частини [інші термінологічні кореляти: тема – рема, топік – коментар], які відокремлені один від одного специфічною паузою), “*називний теми*”, або “*публіцистичний номінатив*”, або “*інформаційний топік*”, або “*публіцистичний топік*” (ці синонімічні термінопоняття вжито на означення ізольованого номінатива, позбавленого значення інтонаційної завершеності, що функціює тільки як частина складних синтаксичних цілих), “*називний уявлення*”, або “*лекторський називний*” (іменник у певному відмінку або словосполучення на базі такого іменника, що репрезентує об'єкта подальших роздумів і виражає ставлення до когось чогось). Дослідниця ґрунтовно опрацювала значний масив наукової літератури з досліджуваної проблематики, виявила й критично оцінила теоретичні позиції лінгвістів, на основі

проведеного аналізу сформулювала власне бачення об'єкта студіювань.

Заслугує особливого поцінування другий розділ монографії – “Лінійно-структурні виміри сегментованих конструкцій зі значенням теми”, у якому ретельно виписано структурні моделі називного уявлення та називного теми. На ґрунті описового, структурного й контрастивного методів, прийому кількісних підрахунків визначено: 1) найуживанішу (елементарну, непоширену) лінійно формалізовану модель називного теми S_1 у висловленнях на зразок *Онуки? Їм аби потанцювать. / Живуть по-своєму. У своїм засолі. / Та най собі: ми вже старі повчать* (Б. Олійник) та її поширені (неелементарні) варіанти $Adj + S_1!$, напр.: *Розумні зорі! Від землі / Вони ген-ген далеко; / Шатро небесне – вічна їм / І повна безпека* (М. Вороний); 2) модель, представлену синтаксично неподільними кількісними словосполученнями ($N + S_2$) на зразок *Дві афинки на сизліні... Однині / Вони вже є. Чорніють у росі / дві афинки на сизліні в долині: / в траві, в росі – з небес і голосів* (В. Герасим'юк).

Окрім того, цікавими є спостереження Юлії Зоріної щодо новітньої тенденції ускладнення зазначених вище моделей сурядними рядами слівформ (S_1 і S_1), лексичними повторами з окличною інтонацією ($S_1! S_1!$), номінативним ланцюжком ($S_1, S_1, S_1 + Adj... Adj + S_1, S_1, S_1$).

Щодо засобів вираження сегмента експресивних конструкцій із називним уявленням, то авторка наукової праці запропонувала детальну класифікацію п'яти структурних (займенникових) заміщувачів й шести текстових (незайменникових) заміщувачів у базовій частині синтаксичного цілого, із-поміж яких синоніми, конструкції лексичного повтору, ланцюжок заміщувачів, заміщення загальним родовим поняттям і нульове заміщення. Зокрема, значну увагу сконцентровано на анафоричному внутрішньотекстовому зв'язку, а також послідовно схарактеризовано ознаки конструкцій *топік ↔ коментар* у сегментованих конструкціях.

У третьому розділі “Семантичний та функційно-експресивний потенціали сегментованих конструкцій із називним уявленням й називним теми” викладено новаторські результати дослідження:

– лексичного наповнення називного уявлення та називного теми, морфологічними засобами виражених яких є і загальні (істоти й неістоти, конкретні та абстрактні), і власні іменники, напр.: *Сини! Сини! Барометри кирпаті / Людського спокою і завтрашнього дня! / Ми перед вами разом винуваті, / Що на планеті бійки і грізня* (В. Стус); *Листи до коханої. Яка ж бо нетлінна, неперебутна сила захована в них! Жодні вітри століть не здатні припорошити їхньої чистоти і свіжості* (Літературна Україна); *Оттава, Рейк'явік, Сьєра-Леоне... Це вам не якийсь там Кривий Ріг чи Білявка* (Культура і життя);

– функцій інформаційного топіка як складника газетно-публіцистичного тексту, що виконує передовсім роль ідеологічного маркера, функцію експресивного зачину, засобу обміну інформацією між людьми;

– прагматики конструкцій із називним уявленням в

¹ Zorina J. V. *Nazyvnyi temy i nazyvnyi ujavlennia v konteksti sehmentovanykh konstruktssii poetychnoho i publitsystychnoho tekstiv* [Nominative of theme and nominative of concept in the context of segmented constructions of poetic and journalistic texts], Vinnitsa, 2021, P. 8 [in Ukrainian].

поетичних і публіцистичних текстах, що спеціалізуються на залучення читача у філософське міркування персонажа чи автора; уживаються під час спогадів про відомі історичні події або про глибоко особисті події, які хвилюють, живуть у пам'яті; уможливають підхоплення того, про що йшлося в попередньому тексті; виконують функцію патетичного вигуку чи виявляють синкретизм заявлених функцій тощо;

– стильового діапазону конструкцій із називним уявлення (їх схарактеризовано як високо експресивні конструкції поетичного мовлення) та називним теми, що має більш нейтральний колорит у текстах газетної публіцистики;

– інтонаційної – експресивної та нейтральної – специфіки сегментованих конструкцій зі значенням теми, яку в друкованому тексті відбивають розділові знаки.

Услід за авторкою, вважаємо: досліджувані сегментовані конструкції засвідчують зростання пізнавально-креативної функції української літературної мови; означають певні віхи інтелектуалізації, естетизації висловлення; уяскраблюють різноманітні інтенції авторів у створенні “архітектурного ансамблю” поетичного та публіцистичного текстів кінця ХХ – початку ХХІ ст.; демонструють сучасні тенденції розмовності, експресивізації та розчленованості висловлення.

Безперечною є *теоретична цінність* виконаного дослідження, що не лише поглиблює розуміння конструкцій експресивного синтаксису української мови, але й апробує новий методологічний інструментарій у річищі комунікативної граматики й дискурсології. У цьому вбачаємо *перспективу* подальших студій, присвячених дослідженню динамічних процесів усіх сегментованих побудов – парцеляції, називного теми, лексичного повтору із синтаксичним поширенням, вставлених конструкцій тощо – в різних типах дискурсу.

Переконані: монографія цікава не лише науковцям і викладачам закладів вищої освіти, а й здобувачам освіти

бакалаврського, магістерського й аспірантського освітніх рівнів, які цікавляться проблемами структурно-семантичного синтаксису, лінгвостилістики, комунікативної лінгвістики, прагматикою мовленнєвого спілкування, теорією художнього та публіцистичного дискурсу.

Kulbabska Olena. Review of monograph: Zorina J. V. Nominative of theme and nominative of concept in the context of segmented constructions of poetic and journalistic texts. Monograph, Vinnitsa, 2021, 212 p. The monograph is devoted to the study of expressive syntax elements. Much attention is given to segmented constructions with nominative of theme and nominative of concept in poetic and journalistic texts. These texts are most influenced by colloquial speech and therefore are the focus of syntactic innovation. At the same time, expressive syntactic constructions do not have a single interpretation in linguistics; individual definitions are characterized by synonymous usage. Therefore, it is important to describe the whole complex of syntactic structures that determine the character of written poetic and journalistic speech.

Keywords: expressive syntax, segmented constructions, newspaper publicism, nominative of theme, journalistic nominative, informative topic, theme-rheme.

Кульбабська Олена – доктор філологічних наук, професор кафедри сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Автор та співавтор близько 250 наукових та навчально-методичних праць, із-поміж яких 5 монографій та 28 посібників. Наукові інтереси: синтаксис, ономазіологія, стилістика, лінгвістика тексту, методика викладання української мови у вищій школі.

Kulbabska Olena – Doctor of Sciences in Philology, Professor of Department of Modern Ukrainian language of Yuriy Fed'kovych Chernivtsi National University. She is an author and co-author of about 250 scientific and educational works, including 5 monographs and 28 manuals. Her research interests are syntax, stylistics, text linguistics, methods of teaching Ukrainian language as a professional in high school.

Received: 26.01.2021

Advance Access Published: March, 2021

© O. Kulbabska, 2021